

בענין עשרת הדברות

שלום רוזנר

1. שולחן ערוך אורח חיים סימן קמו סעיף ז

(יז) ו <א> צ לעמוד מעומד (יח) בעת שקורין בתורה, (ניט) ז ויש מחמירין ועומדין, (כ) וכן עשה מהר"ם, (מרדכי פרק רבי אליעזר דמילה).

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד א

וקורין עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אף בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין.

3. רש"י מסכת ברכות דף יב עמוד א

בקשו - לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע. מפני תרעומת המינין - שלא יאמרו לעמי הארץ: אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש - ברוך - הוא ושמעו מפיו בסיני. המינין - עכו"ם +/השמטת הצנזורה/: תלמידי ישרו+.

4. שו"ת הרמב"ם ס' מו

נשאל: אודות מה שהורה חכם אחד שכל איש אשר יעמוד בעת קריאת עשרת הדברות ראוי לגעור בו, לפי שמעשה זה מדרכי המינים הוא, שאומרים שיש יתרון לעשרת הדברות על שאר פרשיות התורה, וכל דבר שיש למינים פתחון פה עליו חוץ מדעת רבותינו ז"ל, ראוי לנו לפרסם המחלוקת עליהם, וכמו שאמרו (ביומא ב ע"א), מטמאים היו את הכהן השורף את הפרה להוציא מלבן של צדוקים. וחכם אחד נחלק עליו, והביא ראיה מאנשי בבל שהיו נוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, וחזר והשיב החכם הראשון, שאין ראיה ממנהג בבל, ששורש הדבר היה מפני שהיו מזמינים את הראש - מתיבתא לעלות לתורה ולקרות עשרת הדברות, והקהל היו עומדים לכבודו, והרואים את מנהגם נשתבשו וחשבו שעומדים מפני קריאת עשרת הדברות. והשיב הרמב"ם, שהוראת החכם הראשון היא הנכונה וראיותיו כולן אמתיות, ושכל מקום שמנהגם לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות ראוי למונעם מזה, בהיות שמגיע מזה הפסד אמונתנו, שיבואו לחשוב ולהאמין שיש יתרון לעשרת הדברות על שאר התורה, וזה דבר קשה עד מאד, שהאומר אין תורה מן השמים אין לו חלק לעולם הבא, כמבואר במשנה בסנהדרין (דף צ ע"א). ואין הבדל בין מי שמכחיש את התורה בכללה, לבין המכחיש פסוק אחד מן התורה, וכמבואר בגמרא שם /סנהדרין/ (דף צט ע"א), שהאומר כל התורה מן השמים, חוץ מפסוק זה שמשה מפי עצמו אמרו, אין לו חלק לעולם הבא. ולכן ראוי לסתום כל הפתחים המביאים לאמונה רעה זו. ולכן בטלו קריאת עשרת הדברות בכל יום, מפני תרעומת המינים. ומה שטען החכם האחר שאנשי בבל נוהגים לעמוד בעת קריאת עשרת הדברות, אין טענה זו כלום, לפי שאם נראה אנשים בריאים וחולים, לא נחלה אנחנו את הבריאים כדי שיהיו שוים לחולים, אלא נשתדל להברות את החולים להשוותם לבריאים.

5. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י

והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה עליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה דבור, ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיעה אליו, ושהוא במעלת לבלר שקורין לפניו והוא כותב כולה תאריכיה וספוריה ומצותיה, וכך נקרא מחוקק. ואין הבדל בין ובני חס כוש ומצרים ופוט וכנען, ושם

אשתו מהיטבאל בת מטרד, או אנכי ה', ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת.

6. רש"י ויקרא פרק כה פסוק א

(א) בהר סיני - מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב:

7. רמב"ן בראשית הקדמה

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושי בתלמוד ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקי ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסוק. כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממלות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב הו' באחד משאר החסרי וכן כיוצא בזה אע"פ שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה וזה הענין שהביאו גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר וכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא. ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות והיא אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי כולו רצוף ויתחלק לתיבות של שלש שלש אותיות ולחלוקי אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה.

8. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כא עמוד א

אמר רב יהודה: מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה - שנאמר: +דברים ח'+ ואכלת ושבעת וברכת. מנין לברכת התורה לפנייה מן התורה - שנאמר: +דברים ל"ב'+ כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו

9. תלמוד בבלי מסכת יומא דף לו עמוד א

תניא, רבי אומר: +דברים לב'+ כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו. אמר להם משה לישראל: בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גדל.

10. שו"ת יחוה דעת חלק א סימן כט

אולם אין דבריהם מוכרחים, שעל כל פנים הרואים שבכל הקריאה שבפרשה זו יושבים, ובשעת קריאת עשרת הדברות כל הקהל עומד על רגליו, יש מקום עדיין לתרעומת המינים. ובאמת שנעלם מעיני קדשם של כל האחרונים הנ"ל מה שפסק רבינו הגדול הרמב"ם בתשובה הנ"ל, שיש לבטל המנהג של הנוהגים לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות, ולא שמיעא ליה כלומר לא סבירא ליה כל החילוקים הנ"ל, ואלמלי ראו האחרונים תשובת הרמב"ם אשר נגידים ידבר לבטל המנהג הזה, בודאי שלא היו מרהיבים עוז לחלוק עליו בזה. וכמ"ש כיוצא בזה מרן החיד"א עצמו בשו"ת חיים שאל (סי' נ"ו), ובשו"ת יוסף אומץ (סי' פ'), על דברי מרן השלחן ערוך ע"ש. ולכן אין ספק שעלינו להורות כדברי הרמב"ם ז"ל.

11. משנה מסכת תמיד פרק ה משנה א

[א] אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והן ברכו קראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר ברכו את העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכות כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא:

12. רמב"ם על משנה מסכת תמיד פרק ה משנה א

והטעם שקוראים עשרת הדברים בכל יום מפני שהן יסוד הצווי ותחלתו

13. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יב הלכה ג

אמר לון בשם ר' יהושע בן לוי, אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת היס ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים ושבתורה. אמר ר' אבהו אני לא שמעתי, אלא נראין הדברים בעשרת הדברות.

14. ש"ת ציץ אליעזר חלק יז סימן כו

(ב) אוסיף רק זאת ואומר, דאפילו אם נאמר כי דברי הרמב"ם בתשובתו הוא עיקר בזה, ולא כפי שיש מקום למשמעות שבחיבורו ה"ד לא ס"ל כן (יעו"ש בישכיל עבדי), מכל מקום מכיון שמצינו שעוד ראשונים מפוסקי ההלכות לא הביאו בכלל בדבריהם מהך חששא לתערומות המינין שנוכר בגמ', אם כן יתכן כי זה מנהג שנתייחד גם בע"פ משמעות יתר הראשונים בזה שקבעו כי אין מקום לחששא [ונוספות, כי מענין חששא על כך גם בזה שעומדים לא מוזכר בגמ' כלל]. וא"כ אין מקום לבוא לבטלו בגלל זה שנמצא ברמב"ם בתשו' דלא כן.

(ג) לו אפילו לא היה כבר בזה מנהג קבוע, והיתה השאלה אם לבטלו בגלל מה שנמצא ברמב"ם דלא כן, מכל מקום נראה לומר דזה שמצינו שנפסק בחו"מ ס"ל כ"ה סעי' ב' ברמ"א בשם המחרי"ק דאם נמצא לפעמים תשו' גאון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצא אחרים חולקים עליו אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון ואי הוה שמייע להו הוה הדרי בהו ע"ש, דהכוונה בזה הוא רק דלא חל על כגון דא הכלל שכתב מקום לזה שם דהלכה כבתראי מאביי ורבא ואילך, אלא דיכול המורה לפסוק בזה כהקדמון אם נראה הדבר בעיניו, אולם אם בכל זאת נראה לו לפסוק כפוסקים האחרונים המפורסמים דסברי דלא כן, אזי ביכלתו לפסוק ג"כ בכזאת.

(ד) עכ"פ נראה דמכל מקום זהו דוקא כשאי כבר מנהג קבוע בזה אזי ביכלתו לשנות ולפסוק כפי הנמצא בקדמון, אבל כל שיש כבר מנהג שנשתרש בזה, אזי שפיר אין לבטל המנהג משום כך כאשר יש לו להמנהג שרשים וטעמים בהלכה כבנידוננו, וכאשר הוסבר והונמק בשו"ת דברי שמואל וס' טוב עין ועוד, ועל אחת כמה שאין יסוד לבטלו כאשר יש לו בית אב להסתמך על שאר פוסקים ראשונים, כפי שנראה ומשתקף הדבר גם בנידוננו, כמובא וכמבואר בספרים שצוינו לעיל בדברינו.

ועוד זאת, שבעצם הרי דנו גדולי האחרונים בטעמו ובנימוקו של הרמב"ם בזה בתשו' לחוש לתערומת המינין, ודחו את הנימוק הזה מהלכה מטעמים ונימוקים עמם, וא"כ כמעט דלא שייך בכלל לומר בזה דאי הוה שמייע להו הוה הדרי בהו מכיון שלא נעלם מהם זאת הטענה ובכל זאת דחו אותה, ואגב, יעוין במילתא בטעמא על העמידה שכותב בזה גם בספר ילקוט הגרשוני אות ע' ערך עשרת הדברות ע"ש.

2 (ד) ולא אמנע מלהוסיף גם זאת.

תשובת הרמב"ם בכת"י בזה נמצאה באיזה גניזה כעבור מאות שנים שהיתה גנוזה ונעלמה, ואין אתנו יודע איפוא עד מה, ולכן יש לומר דאין לו כל כך תוקף ועוד מאשר אילו היו גדולים מדורות קודמים יודעים עליה ומי מהם היה מזכיר אותה. [וזה שמציינים שנוכרה בשו"ת אהלי יעקב (קשטרו) סימן ל"ג דף נ"ז ע"א, הנה כשמייינים /כשמעייינים/ שם נוכחים לדעת כי התשובה שמזכיר שם היא רק כמה שורות מכת"י בערבית, ובשורות האלה לא נזכר כלל מנושא זה של עמידה בעשרת הדברות כדיעו"ש]. וכיוצא בזה מצינו להגאון החזו"א ז"ל בסדר מועד סי' ל"ט אות ו' שכותב שאין לסמוך על כת"י הנמצאין בהפסקת מסורת דור דור ע"ש. וביתר הרחבה חוזר וכותב בזה בס"ז אות

י"ב וז"ל: לא ידענא אם אפ' לסמוך על הנדפסין מחדש שכבר הפסיקה המסורת בינינו ואין אנו יודעין מי המה המעתיקים, שמלאכת ההעתקה כבדה מאד, ואף ע"י זריזין ומדקדקין מצוי ט"ס הרבה, ואם יעבור הדבר ע"י איזה רפיון בדקדוק הדברים יוכל הדבר להשתנות לגמרי, ולכן הפוסקים שלא הפסיקה המסורה בינם ובינינו בכל הדורות ששקדו עליהם חכמי דור דור, לשמרם, ולנקותם צריכים אנו לחשוב את ספריהם ליותר דוקנית, וכ"ש במקום שאין ללמוד מכוונת דבריהם אלא מדקדוק לשונם, שקשה לסמוך על החדשים עכ"ל, ודון מינה ומינה.

ואמרו דק עשרת הדברות ניתנו בסיני ולא כל מצוות התורה וכדי שלא לתת

15. מנחת אשר - מאמר עשרת הדברות

להם מקום. להתלות שללו את הכללת עשרת הדברות בקר"ש, אבל בזמנינו אין בינינו כתות אלה, וכל הכופר בתורה שבע"פ פורק עול הוא וכופר גם בעשרת הדברות, ואעפ"כ דברי חכמים כמסמרות נטועים הם ומה שגזרו גזרו, אבל כשאין הסעם תקף הבו דלא לוסף עלה ואין להוסיף על דבריהם ולדמות מילתא למילתא, ודר"ק בזה.

ובאמת יש לדחות את דחייתו של האג"מ וליישב את דברי האחרונים, אך באמת נראה עיקר כדברי האג"מ שם דאין לדמות גזירות חכמים זל"ז ואין לנו אלא מה שגזרו חכמים, ובפרט בענין טעות המינים, שהרי נראה ברור דכונתם לקראים והבייתוסים שכפרו בתורה שבע"פ וחלקם כפרו אף בתורה שבכתב

16. שו"ת מהרש"ל סימן סד

שוב אני נוהג לומר עשרת הדברות קודם ברוך שאמר בקול רם אף שהרמב"ם כתב בתשובה לאיסור ומביא ראייה מפ"ק דברכות (י"ב) אף בגבולין בקשו לקרותן אלא שכבר בטלום מפני תערומות המינין שלא יאמרו שהיא עיקרי התורה נראה בעיני דווקא לקבעה בברכת יוצר כמו ק"ש וכן פירש רש"י אבל לאומרה בכל בוקר לכבוד התורה ולכבוד השם הנורא שעשרת הדברים חקוקים בלחות מכתב אלהים מצוה גדולה לאומרה וכן כתב הטור שטוב לאומרו ואני סומכו לברוך שאמר כי בברוך שאמר יש פ"ז תיבות ע"ד הפסוק ראשו כתם פז ופסוק זה נדרש במדרש על פסוק ראשון שבעשרת הדברים

17. ביאור הלכה סימן תצד

מבחודש השלישי - עיין מ"ב ואבאר קצת. דע שבעשרת הדברות יש ב' מיני נגינות הא' עושה מכל דיבור פסוק אחד אף שהוא ארוך או קצר מאד דהיינו שאנכי ולא יהיה לך ולא תעשה לך ולא תשתחוה ועושה חסד הם פסוק אחד שאנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו ולפיכך תיבת פני הנ"ן נקודה פתח ולא קמץ שהרי אין שם אתנחתא ולא סוף פסוק וכן זכור וששת ימים ויום השביעי וכי ששת הם פסוק אחד ולפיכך הכ' של תיבת כל הסמוכה לתיבת וגשית היא רפוייה ולא דגושה וב' תיבות לא תרצח הם פסוק אחד שלם ולפיכך הצד"י היא נקודה קמץ כיון שיש שם סוף פסוק והתיו דגושה לפי שתיבת לא היא מוטעמת בטעם מפסיק דהיינו טפחא וכן לא תנאף הוא פסוק אחד שלם והתיו דגושה והאל"ף נקודה קמץ וכן לא תגנב התיו דגושה. והשני עושה מאנכי פסוק אחד ומלא יהיה לך פסוק ב' ולפי זה הנ"ן של פני הוא בקמץ שיש שם ס"פ וכן זכור הוא פסוק אחד וששת ימים הוא פסוק ב' ולפ"ז הכ"ף של תיבת כל היא דגושה לא תרצח ולא תנאף ולא תגנב ולא תענה הכל פסוק א' ולפ"ז כל תיו מהם רפוייה והצד"י של תרצח היא בפתח והאלף של תנאף היא בקמץ לפי שיש שם אתנחתא. וטעם ב' נגינות הוא שהראשון הוא מסודר לפי הכתוב שנכתב כל דיבור ודיבור בפרשה בפ"ע שמאנכי עד לא תשא היא פרשה אחת סתומה ודיבור אחד לכך נעשה ממנו פסוק אחד וכן מזכור עד לא תרצח אבל מלא תרצח עד לא תחמוד נכתב בד' פרשיות סתומות והם ד' דיבורים לכך נעשה מהם ד' פסוקים והשני הוא מסודר לפי הקרי שלענין הקריאה אין מלא תרצח עד לא תחמוד אלא פסוק אחד בלבד דהיינו שאסור להפסיק קריאתו לגמרי בתוך אמצע פסוק זה אפילו כשקורא ביחיד (שא"א לומר שתיבת לא תרצח הוא פסוק בפ"ע שאין לנו בכל התורה פסוק פחות מג' תיבות) וע"כ כשקוראין בפעם אחד הם נקראין בנגינה המחברת אותן דהיינו בטעם התחתון וכן מאנכי עד לא תשא ומזכור עד לא תרצח הן מופסקים לכמה פסוקים לכך הם נקראים בטעם התחתון שהוא גם כן נגינה המפסקת אותם שם. זהו תוכן שתי

הנגינות וע"כ בשבועות נוהגין לקרות בצבור בהראשון דהיינו בטעם העליון לעשות מכל דיבור פסוק אחד לפי שבו ביום נתנו עשרת הדברות. ובפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן קורין אף בצבור בטעם התחתון ויש נוהגין לקרות בצבור לעולם בטעם העליון דהיינו אף בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן רק היחיד הקורא לעצמו קורא בשני. זהו תמצית דברי האחרונים:

18. מסורה ח' א

והנה קריאה דתורה שבכתב מתקיים בחורח קריאת פסוקים, דכל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקין, ולכן בקריאת התורה דעלמא, דהוי קיום של חלמוד תורה (דתורה שבכתב) ברכים, כל הקריאה מחלקת לפי פסוקים, אולם לפי מנהגנו שאנו קוראים עשרת הדברות בטעם העליון, מוכח דאין זה קיום רגיל דתלמוד תורה וקריאת תורה שבכתב לכד (החלוי בקריאת פסוקים), אלא קיום דקריאת דברות — זכר למעמד הר סיני, אשר על כן מתחלקת הקריאה לדברות ולא לפסוקים. וככמה קהלות נהגו שכשקורין את התורה בשכת פרשת יתרו ופרשת ואתחנן — קורין בטעם התחתון, דמצות קריאתה היא בחורח ח"ח דרכים, ולזה בעינן שיהיה הקריאה בחורח פסוקים, וכשאר קיום קריאה דכתבי הקדש, ודוקא בחג השבועות קורין בטעם העליון, ולכאורה מאי שנא קריאת עשרת הדברות בחג השבועות מקריאתה בשבת, אלא נראה דלפי"ד מוכן שפיר, דכחג השבועות, קריאתה אינה בחורח ח"ח לכד, אלא גם בחורח זכר למתן תורה ומעמד הר סיני, ולכן קורין אז בטעם העליון, המחלק את הקריאה לדברות. [ומנהג הגר"ח זצ"ל בכיהמ"ד שלו היה לקרנת חמיד את עשרת הדברות — אף בחג השבועות — בטעם התחתון לכד.]

והנה מה שאנו נוהגים לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות, זהו משום שאנו קורין בטעם העליון, והקריאה היא בחורח זכר למעמד הר סיני, ולכן צריכים לעמוד, וכמו שעמדו העם סביבות ההר. ונראה דמה שגער הרמב"ם בתשובתו באלו העומדים בשעת קריאת עשרת הדברות הוא משום דהמינים טוענים דשאני עשרת הדברות משאר חלקי התורה, ויש יתרון לעשרת הדברות על שאר התורה, דמדברי הרמב"ם נראה בפשוטו שמנהגם היה לקרוא בטעם התחתון [וכשאר קריאת כל התורה כולה] שהרי לא הזכיר כלל מנהג הקריאה בטעם העליון, ולפי מנהג זה שפיר אסר עפ"י הטעם הנ"ל. אבל למנהג דידן שאנו קורין בטעם העליון, [דהיינו] — לא בחורח קריאת פסוקים וקיום מקרא התורה שבכתב, אלא בחורח דברות — זכר למעמד הר סיני, אז נמצא דמה שאנו עומדים אינו בכדי להראות יתרון או חשיבות מיוחדת לעשרת הדברות על שאר כל התורה כולה, אלא משום דהעם עמדו בשעת מעמד הר סיני בתחתית ההר, וכל זה אנו עושים זכר למעמד הר סיני, ואחי שפיר מנהג העולם, ודו"ק.

19. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן כב

..... אבל מה שאתה מתרץ מחמת שנהגו לעמוד גם בשירת הים בפ' בשלח ובשביעי של פסח שמזה רואין שאיכא עוד דברים שעומדים אף שלא שייך שם דברי המינים יבינו שהוא מטעם אחר הוא תירוץ נכון.....

ולכן בעובדא זו שנהגו לעמוד בעת קריאה זו מפני שזה זכו כל ישראל בעצמן לשמוע מפי הקב"ה בעצמו שזה דבר היותר גדול לחשיבות ישראל דבשביל זה הוצרכו לכל הכנות/הכונות/ דטהרה, שהוא דבר המובן לכל אדם אף שאפשר אולי לחוש לתרעומת המינים בסברא בעלמא אין להקפיד בשביל זה כל זמן שלא אירע שהמינים יטעו את הע"ה לומר כן, וכיון שזהו ענין אחר אינו בכלל מה שבטלו הקריאה דלפ"ז אין לדמות מלתא למלתא בסברות אלא אין לך בו אלא מה שנאסר כבר ולא למילף מזה דבר חדש, לכן נראה דאין לשנות מן המנהג, והוא ככל מנהג שאף אלו שבאים ממקום שלא נהגו כן אסור מדין אל ישנה אדם מפני המחלוקת שתנן בפסחים דף ע"ב וגם צדקת בזה שיחידים שיסברו שיש בזה דמיון להא דבטלו מלקרות לא יתקנו כלום במה שישבו דהרי אם גם בזה שייך חשש תרעומות המינים הרי יהיה זה מצד רוב העם ואם הוא שלא יהיה מסייע בזה אין לו עצה אלא לעמוד בשבת זו בכל

הקריאה, אבל אדרבה לדינא אסור לשנות ממנהג הצבור כדלעיל וכדכתבתי. אביך אוהבך בל"ג, משה פיינשטיין.

20. שו"ת דבר שמואל ס' רעו

העלה לקיים מנהג העומדים בעת קריאת עשרת הדברות, וכתב לחלק בין מה שאמרו בברכות (יב ע"א) הנ"ל, לנידון שלנו, שבנידוננו אין כאן מקום למינים לרדות, כיון שהכוונה מפורסמת וגלויה לכל לתת אל לבנו דרך קימה שיש בה הידור כאילו הקבלנו פני שכינה במעמד הגדול והנורא ההוא, כמו שנאמר, ויתיצבו בתחתית ההר. ודומה למ"ש בענין ברכת הלבנה בסנהדרין (מב ע"א): תנא דבי רבי ישמעאל, אלמלא זכו בני ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים פעם אחת בחודש דים. אמר אביי הילכך נמרינחו מעומד. ופירש רש"י: שהואיל ומקבל פני שכינה הוא, מעומד צריך לברך ברכת הלבנה מפני כבוד השכינה. ולכן נהגו בקצת קהלות לקום לשמוע קריאת עשרת הדברות בעמידה. ואין חשש תרעומת המינים שייך אלא כשאין טעם ברור לעשות שינוי בין קריאת עשרת הדברות לשאר התורה, כגון בקריאת עשרת הדברות בכל יום, מה שאין כן בזה.

21. במדבר רבה (וילנא) פרשה יג

כף אחת כנגד הלוחות שנכתבו מיד הקב"ה כמה דתימא (שמות לב) והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים וגו', עשרה זהב אלו עשרת הדברות שהיו כתובים בלוחות כמה דתימא (דברים י) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון וגו' זהב כמה דתימא (שיר / השירים / ה) ידיו גלילי זהב ואומר הנחמדים מזהב וגו' מלאה קטורת שתרי"ג מצות בלולות בהן וכן את מוצא תרי"ג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעך כנגד תרי"ג מצות וז' יתירות כנגד ז' ימי בראשית ללמדך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה הוי מלאה קטורת שכן ק' מתחלפת בד' א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ועולה חשבון התיבה אחר כן למנין תרי"ג,

22. הכתב והקבלה שמות לביטו

כל משכיל ע"ד אמת יודה שההכנה הגדולה הנעשה למעמד הר סיני לא היתה צריכה לקבלת עשרת הדברים אם אין בהם רק הכוונה החיצונית הפשוטה המוכנת גם לאיש ההמוני, וכולם הם מצות שכליות וכל איש דעת אף שאינו מצווה עליהם יקבלם על עצמו מצד שכלו הטבעי, ומה היה צורך למשה לשבת בהר ארבעים יום ובסופם יביא לוחות עליהם עשרת דברים פשוטים כאלה, הנה האמת יורה דרכו כי עשרת הדברים האלה הם דברות הכוללים תחתיהם פרטים ופרטי פרטים לאין מספר, וכמו שהוא מקובל בידינו מן הקבלה האמתית שהם כוללים כל התרי"ג מצות הכתובים לפנינו בתורה וכפי מה שמבוארים בתורה שבע"פ. (ובהגהת מאמר התורה הנזכרת הבאתי דעת כל רכותינו מתלמוד בבלי וירושלמי, ומן המדרש וממכילתא דרשב"י, עד שאין להסתפק באמתת היסוד, לשעשרת הדברים כוללים כל התרי"ג מצות עם ההלכות והאגדות) ובמכדרשב"י (יתרו צ"ג ב') הני עשר אמירן דאורייתא אינון כללא דכל פקודי אורייתא וכו' אלן אתחקקו על לוחי אבנין וכל גנוזין דהוו בהו ראתחזון לעיניהון דכלא למנדע ולאסתכלא ברזא דתרי"ג פקודן דאורייתא דכלילן בהו, כלא אתחזוי לעינין וכו' וכלא הוה נהיר

לעינייהו. הנה על הענין הנפלא הזה, אשר רעיון האנושי ישתומם ויתפלא על אפשריות הדבר, בא הכתוב להעיד, שהמכתב היה מכתב אלהים, אשר מצד יכלתו לבלי תכלית ואשר מבלי מה צוה להבראות כל העולמות ומלואם, גם זה לא יפלא לצמצם כל התורה כלה בשיעור קטן הכמות כלוחות, ולסמן את המכתב באותות וסימנים מובהקים אלהיות להכין על ידיהם את כל דברי התורה הזאת בהלכותי ואגדותי מפורש ומבואר, ולאנשי דעת כדור מקבלי התורה שהועד עליהם שפסקה זוהמתן, ובאו למדרגת אדה"ר קודם החטא, שהיה מטבעו לכו טהור מכל סיג נוטה יותר אל השלמות האמתי, וחומריות הגופני וכתאוותיו לא היתה מחיצה המבדלת ומרחקת מהשגות רוחניות אלהיות, היה די להם נחינת התורה כולה בהלכותי ואגדותיה ע"י זה הדרך הנפלא, וכ"ז נכלל כמאמר מכתב אלהים חרות על הלוחות

23. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פז עמוד א

שבר את הלוחות. מאי דריש? אמר: ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות, אמרה תורה + שמות יב + וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה [כאן], וישראל משומדים - על אחת כמה וכמה!

24. רש"י מסכת שבת דף פז עמוד א

התורה כולה - תלויה בלוחות הללו, וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה.

25. תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פרק ו דף מט טור ד /ה"א

חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דיקדוקיה ואותיותיה של תורה ממולאים בתרשיש כימא רבא רבי שמעון בן לקיש כד הוה מטי הדין קרייא הוה אמר יפה לימדני חנניה בן אחי רבי יהושע מה היס הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דיבר ודיבר דיקדוקיה ואותיותיה של תורה

26. רש"י שמות פרק כד פסוק יב

את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם - כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן, ורבינו סעדיה פירש באזהרות שישד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו:

27. משנה ברורה סימן תצד ס"ק יב

(יב) מאכלי חלב - עיין מ"א ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה [כי בעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה] וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיקף כ"א מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה:

28. דברים פרק כז פסוק ב

והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר יקוק אלהיך נתן לך והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד:

29. רמב"ן דברים פרק כז פסוק ג

(ג) וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת - אמר ר"א בשם הגאון, שכתבו עליהם מנין המצות כמו הכתובות בהלכות גדולות כעין אזהרות, וטעם "באר היטב" (פסוק ח), הכתיבה. ורבותינו אמרו (סוטה לב א), בשבעים לשון ומצינו בספר תאגין, שהיתה כל התורה כתובה בהן מבראשית עד לעיני כל ישראל בתאגיה וזיוניה, ומשם נעתקו התאגין בכל התורה. ויתכן שהיו האבנים גדולות מאד, או שהיה ממעשה הנסים:

30. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא עמוד ב

וכדתניא + דברים י"ז + וכתב לו את משנה וגו' - כותב לשמו שתי תורות, אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו בבית גנזיו. אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה כמין קמיע, ותולה בזרועו, שנאמר + תהלים ט"ז + שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט), אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא, שנאמר + דברים י"ז + והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקראת בו.

31. רמב"ם הלכות מלכים פרק ג הלכה א

בעת שישב המלך על כסא מלכותו, כותב לו ספר תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו, ומגיהו מספר העזרה על פי בית דין של שבעים ואחד, אם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ספרי תורה, אחד מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל, והשני לא יזוז מלפניו, אלא בעת שיכנס לבית הכסא, או לבית המרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה, יוצא למלחמה והוא עמו, נכנס והוא עמו, יושב בדין והוא עמו, מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

ובספר הדר זקנים מבעלי התוס' על

32. בעלי התוס' דברים יז:כ

התורה כתב שם בשם הרא"ש והתוס'
דהכונה אינה אלא על עשרת הדברות אף
שבפסוק מבואר שכותב משנה התורה,

33. שולחן ערוך יורה דעה סימן רלו סעיף ז

יג טו] הנשבע בעשרת הדברות, שבועה גמורה היא

34. שולחן ערוך חושן משפט סימן פז סעיף טו

חפץ זה צריך שיהיה ספר תורה. מח] ולא יאמר: אני נשבע בשבע ביה. ואם לא אחז בידו אלא תפילין, א"צ לחזור ולהשביעו. מא ותלמיד חכם, אף לכתחלה אין צריך לאחוז בידו אלא תפילין. מט] ויש מי שאומר דהני מילי בפעם ראשונה, אבל מכאן ואילך הרי הוא כשאר כל אדם ובספר תורה.

35. חיד"א ס' טוב עין ס' יא, צוטט בס' יחיד"ד הנ"ל

שנשאל על מקומות שנהגו לעמוד בקריאת עשרת הדברות, אם אין בזה חשש תרעומת המינים, והשיב, שמכיון שקוראים בספר תורה בכל שבת ויום טוב, ואף ביום חג השבועות שקוראים עשרת הדברות קוראים גם חלק מפרשת יתרו, מוכח שהכל אמת, אלא שעומדים בקריאת עשרת הדברות, להיות יסודי התורה ונכתבו בלוחות הברית, והקב"ה אמרם לכל ישראל. ויחדר כל העם וינועו ויעמדו מרחוק. ולכן עושים זכר בקימה בעת אמירתם, ואין בזה משום תרעומת המינים. וכעין מ"ש המטה יהודה (סי' א' סק"ז) הנ"ל. לפיכך מאחר שנהגו כל העם במקומות ההם לקום בי הדברות, חייבים הכל לעמוד, ואין שום אחד רשאי להשאר יושב, שאע"פ שאין חיוב מן הדין לקום, כיון שנהגו שם כל העם לעמוד נעשה חיוב על הכל, שאם לא יעמוד נראה בעיני ההמון כמזלזל ח"ו. ועוד שהרי אמרו חז"ל לא ישב בין העומדים. וכיוצא בזה כתב הכנסת הגדולה (באבן העזר סי' ס"ב) בענין קימה בשעת אמירת שבע ברכות החופה עכת"ד.

36. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש פרשה ה

אנכי ה' אלהיך. מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחלת התורה, משלו משל למה הדבר דומה, לאחד שנכנס במדינה, אמר להם, אמלוך עליכם; אמרו לו, כלום עשית לנו טובה שתמלוך עלינו. מה עשה, בנה להם את החומה, הכניס להם את המים, עשה להם מלחמות. אמר להם, אמלוך עליכם; אמרו לו, הן והן. כך המקום הוציא את ישראל ממצרים, קרע להם את היס, הוריד להם את המן, העלה להם את הבאר, הגיז להם את השליו, עשה להם מלחמת עמלק. אמר להם אמלוך עליכם, אמרו לו הן והן.